

N:o 121.

Af herrar **Lindhagen** och **Forssell**, *angående postverkets utgiftsstaten.*

De kvinnliga statstjänstemännen hafva, liksom alla medborgargrupper, som sakna politiskt inflytande, att bestå en synnerligen ojämn kamp för sina rättigheter. Ett belysande exempel härpå lämnar särskildt postverket.

Till en början voro därstädes de kvinnliga tjänstemännen i ganska afsevärd mån likställda med de manliga enligt författningarna. Genom 1899 och 1902 års löneregleringar för verket fastställdes sedermera större begränsningar för kvinnans befordran till högre sysslor och i högre lönegrader; men i befattningar, till hvilka befordran ägde rum för både man och kvinna, upprätthölls fortfarande likställighet. I den nu framlagda lönestaten är äfven detta likställighetsförhållande upphäfdt. Inom enahanda tjänster äro där för samma arbete lönerna satta högst väsentligt lägre för kvinna än för man.

Under hela denna tid ha dock de kvinnliga posttjänstemännen icke stått overksamma, utan med alla till buds stående medel sökt häfda sin ställning, och detta i själfva verket både mot högsta förmän och manliga kamrater. Bland de förra lära sedan länge dvalts makter så öfvertygade om obehörigheten i de kvinnliga tjänstemännens anspråk, att de senare själfva fått det intrycket, att de därifrån hafva att oafbrutet vänta motstånd mot så godt som allting, som kan vara ägnadt att på något sätt befrämja deras välfärd. De manliga tjänstemännens motstånd mot de kvinnliga kamraternas sträfvanden till större jämlikhet har åter gifvit anledning till, att kvinnorna vid sidan af tjänstemännens gemensamma fackförening nödgats bilda en särskild sammanslutning. Nu

Bih. till Riksd. Prot. 1909. 1 Saml. 2 Afd. 2 Band. 52 Häft. (N:o 121.) 1

omsider äro de kvinnliga tjänstemännen definitivt tillbakakastade inom ett anspråkslöst inhägnadt område.

Dylika segrar varda dock ej bestående. Ty de byggas på orättens grund. Man skall visserligen ännu en tid opåtaladt kunna, såsom alltjämt sker, säga de kvinnliga tjänstemännen, att de ej hafva rätt att göra anspråk på närmelsevis samma lefnadsbehof som männen. Långe ännu skola väl ock bepröfvade kvinnliga arbetsveteraner underkastas den förödmjukelsen, att unge män, som de kanske upplärt, skola med deras förbigående befordras till högre befattningar eller högre löneinkomster. Den oundvikliga uppgörelsen kommer i alla fall en dag förr eller senare.

Emellertid gifves det också en förmildrande omständighet. För de manliga tjänstemännen gäller det kanske i viss mån kampen för tillvaron; åtminstone äro de ursäktade, om de föreställa sig, att så är förhållandet. Med synnerligt fog kunna de särskildt göra gällande, att en familjeförsörjares behof är större än en ensam kvinnas. Men det stora förbiseendet är, att man aldrig tillika framhåller, att en familjeförsörjares behof också måste vara större än en ensam mans. Härmed är man inne på den lösning, till hvilken man, såvidt vi kunna se, alltid måste återkomma, nämligen den, som ifrågasattes i en år 1908 i Andra Kammaren väckt motion om nya grunder för statstjänstemännens lönerereglingar.

Efter denna inledning återstår dock nu endast att konstatera, att ett nytt system i den ena eller andra riktningen icke står att ernå under nuvarande förhållanden. Det gäller att se till, i hvad mån inom det nu föreslagna systemet några förbättringar stå att vinna till kvinnornas förmån.

I detta afseende har från posttjänstemännens förening hos Kungl. Maj:t begärts, utom den större förmånen af en höjning af de manliga postexpeditörernas begynnelselö, dessutom för kvinnliga postexpeditörer och kvinnliga 1:ste postexpeditörer den mindre förmånen af ett 4:de ålderstillägg å 200 kronor att utgå efter 12 års tjänstgöring äfvensom fixerandet af 25 1:ste postexpeditörspatser såsom uteslutande tillkommande kvinnor. Vidare har kvinnliga postföreningen begärt, förutom ofvanstående ålderstillägg — det upplystes af förfarna män, att det ej gick an att påyrka förhöjning af begynnelselö annat än för manliga tjänstemän — och ett fixerad antal 1:ste postexpeditörstjänster, dessutom fixering af kvinnors befordringsrätt till postmästarettjänst, äfvensom att det lilla antal kvinnliga tjänstemän, som för närvarande tillhör andra lönegraden, i aflöningshänseenden blifva likställda med manliga postexpeditörer.

Af dessa kraf å förändringar i den kommissions förslag, som ligger till grund för den kungl. propositionen, har i denna senare bifallits endast fixerandet af kvinnliga 1:ste postexpeditörsplatser, som därvid bestämts till 27.

Af de öfriga krafven lära frågorna om höjning af de manliga postexpeditörernas begynnelselöen samt ett fjärde ålderstillägg för vissa kvinnliga tjänstemän komma att göras till föremål för en riksdagsmotion från annat håll. Det återstår således här att upptaga de två återstående frågorna till något skärskådande.

Hvad då först angår det af de kvinnliga tjänstemännen begärda *fixerandet af det antal postkontor*, som bör besättas med kvinnor, så synes detta kraf till en början endast vara en naturlig och påkallad konsekvens af det i propositionen framlagda systemet. Man har där förvägrat kvinnorna att såsom de manliga tjänstemännens jämlikar konkurrera om platserna efter förtjänst och skicklighet; i stället har noga fixerats det mindre och sämre mått af anställningar, som ansetts böra förunnas kvinnorna. I öfverensstämmelse härmed har också bestämts, att kvinnorna skola hafva 240 postexpeditörs- och 27 1:ste postexpeditörsplatser. Man kan då fråga, hvarför systemet ej skall fullföljas äfven i fråga om postmästarebefattningarna af 3:dje och 4:de klass, till hvilka kvinnor äfven skulle kunna befordras.

Propositionen lämnar härpå det svaret, att frågan om postmästartjänsternas besättande med kvinnliga innehafvare torde böra i hvarje förekommande fall pröfvas dels ur den synpunkten, huruvida den lediga postmästartjänsten öfver hufvud är af beskaffenhet att kunna uppdragas åt kvinna, dels med afseende å de sökandes kompetens till sådan tjänst.

Kvinnorna veta emellertid af lång erfarenhet hvad detta betyder för dem. Granskar man motiven närmare, finner man också, att kommissionen, hvars uppfattning Kungl. Maj:t åtminstone förra året förvalde sig dela, förmenat, att befordran till 3:dje klassens postkontor endast »i enstaka fall» bör ifrågakomma för kvinnor samt att, såsom orden falla, »ett ej ringa antal postkontor i den föreslagna 4:de klassen böra kunna anförtros åt kvinnor». Kommissionen uppräknar i detta afseende såsom lämpade för kvinnor 25 särskilda fjärde klassens postkontor. Man har också i liflig erfarenhet, hvilka omöjligheter alltjämt upprestes för kvinnorna att få befordring till nuvarande 2:dra postexpeditörsgraden, sedan det 1899 bestämdes, att kvinnor endast i »vissa fall» skulle få komma dit, och hur oveckligt man väl satt de dugligaste kvinnor att mot sin ordinarie tjänsts lägre betalning upprätthålla högre,

särskildt ansträngande befattningar, men vägrat dem nämnda befordran under allehanda undanflykter.

Resultatet kommer med all sannolikhet således att blifva detsamma med befordran till postkontoren. Man kommer att befordra kvinnor till det minsta möjliga antal postkontor och på samma gång kanske se till, att de äfven få endast de sämsta platserna. Det är alldeles tydligt, att de kvinnliga tjänstemännen hafva synnerligt fog för sin mycket bestämda fordran, att ett fixerat antal postkontor — enligt deras önskan minst 25 — skola, om kompetenta sökande anmäla sig, besättas med kvinnor. De förmena, att infriandet af de halfva löfterna bör på något sätt garanteras i lönestaten och ej göras beroende uteslutande på administrativt godtycke. Någon oöfvervinnelig svårighet att tillämpa en fixering af antalet platser bör väl ej uppkomma i detta fall mer än inom telegrafverket, där 100 kommissarietjänster, hvilka där motsvara postmästarebefattningarna, särskildt blifvit afsedda för kvinnor.

Nu har emellertid generalpoststyrelsen, såsom åberopas i propositionen, med anledning af den förra året väckta motionen i ämnet, anmärkt, att efter 1884, då kvinna kunnat utses till postmästare vid postkontor af de två lägre löneklasserna, har icke någon kvinnlig postexpeditör vunnit befordran till postmästaretjänst, oaktadt sedan dess tillsatts mer än 50 postmästaretjänster. Detta synes, säges det, »desto märkligare som — hvad särskildt angår några af samma tjänster — det funnits mer än 100 kvinnliga postexpeditörer, hvilka i tjänstemeriter varit öfverlägsna manliga postexpeditörer, som befordrats till postmästare».

Frånsedt det underliga i det tillika gjorda påståendet, att kvinnlig föreståndare vid förenad post- och telegrafanstalt här icke kunde medräknas, så har det icke lyckats de kvinnliga posttjänstemännen att bringa något ljus öfver propositionens förenämnda sväfvande och dunkla påstående hvarken genom egna öfverväganden eller vid efterforskningar. Förhållandet är nämligen, att de kvinnliga posttjänstemän, som anställts i verket sedan år 1884, ännu icke hunnit till sådana meriter, att de anses kunna i allmänhet konkurrera med meriterade män om postkontor; och de kvinnor, som därförinnan vunnit inträde i verket och ännu tjänstgöra därstädes, äro mycket få. Om trots detta något slags verklighet ligger under förenämnda påstående, så gäller väl detta, hvad man kallat »några af samma tjänster», samt kan finna sin förklaring däri, att de ifrågavarande postkontoren varit föga eftersträfvansvärda. Därför ha de kunnat erhållas af unga, manliga sökande, tack vare att mera meriterade kamrater, manliga och kvinnliga, försmått desamma. Ett ytter-

ligare skäl kan ju möjligen vara, att de kvinnliga tjänstemännen, i saknad intill 1908 af ordinarie anställning och med kannedom om sin ovärdighet enligt förmäns uppfattning att bekläda högre sysslor, tvekat att hängifva sig åt så högt flygande planer som att söka ett postkontor.

Detta är nu de kvinnliga posttjänstemännens gissningar rörande förhållandet med ofvannämnda »några tjänster».

Generalpoststyrelsen yttrar vidare, att möjligen mera djupliggande orsaker ligga bakom dess förenämnda förmenta iakttagelse och att dessa orsaker skola väsentligen visa sig lika verksamma vid framtida befordringar. Såsom sådan orsak framhålles särskildt, att kvinnan antagligen i allmänhet känner sig mindre väl skickad för en sådan tjänstställning på grund af bristande manhaftighet i uppsikt öfver underordnade, oförmåga att utöfva tillsyn öfver förvaltning och företaga inspektionsresor samt otjänlighet att ordna postförbindelser samt afgifva infortrade utredningar och förslag därom till öfverordnade.

Detta nedblickande på deras förmåga finna de kvinnliga posttjänstemännen ingalunda bekräftadt af deras egen erfarenhet från vikariat- och vakansförordnanden, med erkännande dock, att förmåga och fallenheter kunna vara olika hos dem likaväl som hos männen. Det är därför orätt att framställa som en uppfattning hos de kvinnliga tjänstemännen själfva, hvad som i själfva verket nog är ett eget manligt åskådningssätt hos verkets styrelse. Men just genom denna framställning i propositionen bestyrkes ytterligare befogenheten af deras yrkande i denna punkt. Ty bifalles ej detta, kan man ytterligare förstå, hur det kommer att gå, när, såsom det säges, pröfning i hvarje fall skall ske, huruvida en ledig postmästarettjänst öfver hufvud är af beskaffenhet att kunna uppdragas åt en kvinna.

Hvad slutligen angår förutnämnda *kvinnliga postexpeditörer inom 2:dra lönegraden*, så skola dessa enligt handlingarna vara 19, af hvilka 3 tillsatts 1906 och de öfriga före 1899 års lönereglering. Dessa tjänstemän skulle enligt det nya förslaget degraderas från den lönegrad, till hvilken de på grund af stora meriter och tjänsternas ansvarsfulla beskaffenhet med mycken möda kommit upp, blott därför, såsom det säges i kommissionens motiv, att »denna lönegrad icke varit afsedd för kvinnliga innehafvare». Man tröstar dem visserligen i motiven med att »en del enligt hvad kommissionen antager skulle komma att vid regleringens genomförande vinna befordran till de föreslagna högre befattningarna».

Men för det första är detta blott ett antagande och vidare kommer en dylik befordran merendels att medföra en minskning i deras nu-

varande löneförmåner, särskildt i deras pensioner, och slutligen lämnas ingen upplysning om, hvilket vederlag man ämnar gifva den återstående delen af dessa tjänstemän. Man kan möjligen säga, att de kunna stå kvar på den gamla lönestaten, men därmed afsäga de sig den framkomst i öfrigt, som alltid ligger i möjligheten att vinna befördran. Principiellt riktigast vore nog därför, att dessa kvinnliga tjänstemän, som vunnit tillträde till den för män hufvudsakligen afsedda 2:dra lönegraden, äfven fortfarande, på sätt de begärt, i nya staten likställas med manliga postexpeditörer. Då emellertid hela systemet i den nya staten är byggdt på den grundsatsen, att en kvinna måste hafva det betydligt sämre än en man i samma befattning, så är det kanske för vågadt att på någon punkt ifrågasätta brytande af harmonien i ett dylikt system. Hvad de emellertid alltid böra kunna begära är, att vid öfvergång till nya staten ej i någon befattning erhålla mindre förmåner, än de hittills uppburit, och dessutom särskildt få åtnjuta det nya dyrortstillägget. Detta är visserligen, såvidt angår själfva aflöningen, i viss mån tillgodosedt genom 4:de paragrafen i öfvergångsbestämmelserna, men beträffande pensionen kommer en högst betydande och kännbar nedsättning att äga rum.

På grund af hvad ofvan anförts, hemställes,

att Riksdagen i statsverkspropositionen om postverkets utgiftsstater måtte besluta följande ändringar, nämligen:

1:o) att befördran till postkontor inom 3:dje och 4:de klasserna till ett antal af sammanlagdt 25 förbehållas kvinnliga posttjänstemän, därest kompetenta sökande anmäla sig;

2:o) att de kvinnliga posttjänstemän, som för närvarande äro placerade inom 2:dra lönegraden, skola vid öfvergång till nya lönestaten i hvarje befattning åtnjuta dels i ordinarie aflöning ett belopp, som ej får understiga hvad för närvarande i sådant afseende tillkommer dem, med tillägg därutöfver af dyrortstillägg enligt nya staten, och dels pension, ej understigande hvad de för närvarande äro berättigade till.

Stockholm den 26 januari 1909.

Carl Lindhagen.

Johan Forssell.